

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การลดความยากจนกับการเสริมพลังคนจน : กรณีศึกษาชุมชนชนบทในจังหวัดเชียงราย
ชื่อผู้เขียน	Poverty Alleviation and Empowerment: A Case study of Rural Community in Chiang Rai Province จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร Jaturong Boonyarattanasoontorn
แผนกวิชา/คณะ	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
ปีการศึกษา	๒๕๕๘

บทคัดย่อ

สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทยมีความสำคัญมากขึ้นในนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้ทำการประกาศสงครามกับความยากจนโดยการดำเนินนโยบายเร่งด่วนในการลดความยากจน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายต่อการลดความยากจน เพื่อศึกษาการรวมพลังของประชาชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน และเพื่อนำเสนอข้อคิดเห็นทางทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การลดความยากจน คำถามหลักของการวิจัยครั้งนี้คือ นโยบายของรัฐบาลและสถาบันมีส่วนในการลดความยากจนและการเสริมพลังคนจนเพียงใด ขอบเขตของการวิจัย มุ่งเน้นการตรวจสอบนโยบายและโครงการแก้ปัญหาความยากจนของรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรใน ๖ หมู่บ้าน ในตำบลดงมหาวัน อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้พัฒนารอบแนวคิดทฤษฎีสหวิทยาการเพื่อการศึกษาความยากจนโดยบูรณาการมิติความยากจนซึ่งประกอบด้วยแนวคิดความยากจนเชิงสมบูรณ์และเชิงสัมพัทธ์ (absolute and relative) เชิงอัตวิสัยและภาวะวิสัย(objective and subjective) เชิงการขาดแคลนและการถูกกีดกันทางสังคม(physiological and sociological deprivation) ภายใต้อกรอบแนวคิดทฤษฎีเช่นนี้ ความยากจนจึงไม่ใช่เพียงการขาดรายได้เท่านั้น แต่รวมถึงการขาดแคลนสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต (deprivation of basic needs) ความอ่อนแอไม่มั่นคง (vulnerability) และการไร้พลัง(powerlessness) สำหรับกรอบแนวคิดทฤษฎีในการเสริมพลัง (empowerment) ได้ถูกพัฒนาขึ้นจากแนวคิดความสามารถของมนุษย์(human capability) ซึ่งเน้นการขยายโอกาสให้กับประชาชน และรวมถึงการขาดแคลนและการถูกกีดกันทางสังคม ดังนั้นความยากจนจึงไม่ใช่

แค่เพียงช่วงเวลาที่ตกอยู่ในความยากจนของบุคคลเท่านั้น แต่รวมถึงการขาดโอกาสอย่างแท้จริง ซึ่งสืบเนื่องมาจากปัญหาทางสังคม รวมทั้งสถานการณ์ของส่วนบุคคล หัวใจของการเสริมพลังคนจนภายใต้กรอบความสามารถของมนุษย์(human capability) จึงต้องให้เขาเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม และทำให้คนจนมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยหลายวิธีในการศึกษาสถานการณ์ความยากจนในหมู่บ้านที่ทำการวิจัย เทคนิควิธีการวิจัยต่างๆถูกนำมาใช้เพื่อการตรวจสอบคุณภาพและความแม่นยำของข้อมูล การวิจัยครั้งนี้จึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในการสำรวจครัวเรือน และใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่ การประเมินสถานการณ์ความยากจนแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงสำรวจ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่มเฉพาะ และกรณีศึกษา เพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ซับซ้อนในหมู่บ้านที่ทำการวิจัย

ข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้คือ หมู่บ้านที่ทำการวิจัยเป็นหมู่บ้านยากจนทั้ง ๖ หมู่บ้าน การดำเนินนโยบายและโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนของรัฐบาลพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรไม่ปฏิบัติตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คนจนเข้าถึงโครงการลดหนี้เพื่อเกษตรกร กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และสามสิบบาทรักษาทุกโรคได้ยากมากเนื่องจากระเบียบการต่างๆของแต่ละโครงการไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ และไม่เอื้อต่อคนจน โครงการลดหนี้เพื่อเกษตรกร และกองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาททำให้คนจนต้องมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการสวนทางกับนโยบายการลดความยากจนของรัฐบาล โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีการดำเนินการเพียงหนึ่งหมู่บ้านที่ทำการวิจัย ซึ่งก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โครงการสามสิบบาทรักษาทุกโรคได้รับการยอมรับมากกว่าโครงการอื่น แต่ยังคงมีคนจนบางรายที่ไม่ได้ใช้บริการจากโครงการนี้ในยามเจ็บป่วยเนื่องจากโรงพยาบาลอยู่ในอำเภอเมืองเชียงราย ไม่สามารถเดินทางไปใช้บริการได้ ยิ่งกว่านั้น ในมิติด้านสถาบันทั้งที่เป็นทางการ ได้แก่ ระบบราชการ ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ค่านิยม และสถานภาพของสตรี ก็ไม่ได้เกื้อหนุนต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนรวมทั้งไม่ได้เสริมสร้างพลังให้กับคนยากจนแต่ประการใด

ในการลดความยากจนและการเสริมพลังคนจน รัฐบาลควรพัฒนากระบวนการของกรอบแนวคิดในการปรับปรุงนโยบายและโครงการ รวมทั้งสถาบันที่เกี่ยวข้องให้หลากหลายและมีการบูรณาการกันมากยิ่งขึ้น คนยากจนจึงจะได้รับประโยชน์จากนโยบายและโครงการของรัฐบาล และมีชีวิตที่มีความหมายมากยิ่งขึ้น